

Argument

Recitind articolele și studiile publicate în perioada 2001–2004, când am ocupat funcția de ministru adjunct al Apărării, responsabil pe zona de planificare, politici și integrare în NATO, precum și evaluările de securitate publicate în 2006, am realizat că multe din analizele de atunci își păstrează și astăzi o anumită forță conceptuală. Aceste analize – publicate în articole, eseuri, discursuri la seminarii, universități sau reuniuni internaționale – au ca fundament o anumită gândire strategică pe care o consider caracteristică pentru concepția personală despre relațiile internaționale în secolul XXI. Întotdeauna m-am considerat un adept al școlii realiste, al relațiilor de putere în lumea contemporană, dar cu o deschidere spre valențele noi induse în teorie și practică de curentele postmoderniste și constructiviste. Astfel, consider că realitățile geopolitice actuale sunt rezultatul unei balanțe dintre puterea *hard* și *soft* (în terminologia consacrată de Joseph Nye), dintre conceptul de națiune în sens realist și anumite evoluții de securitate postmoderne. Mai mult, există o tranzacționare continuă și dinamică între elementele geopolitice, de putere, militare (realiste), și cele diplomatice, morale, *soft* (postmoderne, de negociere și asumare a rolurilor, de construcție de identități și legitimitate politică a statului), între care trebuie

identificate un echilibru, o balanță potrivită care să asigure puterea și influența unui actor în relațiile internaționale din secolul XXI. În acest sens, cea mai bună caracterizare a concepțiilor mele este realizată de sinteza, aparent paradoxală, dintre realism și postmodernism.

Am considerat că merită să încerc publicarea acestor articole și studii într-un format de volum, din mai multe rațiuni. În primul rând, pentru valoarea lor documentară asupra unui trecut foarte important pentru istoria recentă a României – marcat de integrarea în NATO, profesionalizarea armatei și renunțarea la sistemul bazat pe conșcripti, precum și de primele misiuni de război, de după al Doilea Război Mondial, ale militarilor români în Afghanistan și Irak. În al doilea rând, pentru că anumite concepte și teorii din acea perioadă rămân valabile și în prezent, când mulți poate tind să uite cât de importantă este asigurarea unui sistem robust de securitate națională și care a fost valoarea adăugată a integrării României în Alianța Nord-Atlantică. În fine, o a treia rațiune este legată de o privire retrospectivă asupra a ceea ce a rămas la fel și ce s-a schimbat la nivelul geopoliticii regionale și globale la cinci ani de la publicarea articolelor. În cheia acestor trei rațiuni, aș vrea să evoc momentele și experiențele care au stat la baza redactării lor.

Nu în ultimul rând, articolele și studiile din volum formează un tot unitar, în pofida unei aparențe de eclecticism – ele includ o viziune asupra relațiilor internaționale, o perspectivă asupra securității naționale, dar și o analiză a impactului acestor concepții asupra viitorului forțelor armate și instituțiilor statului. E vorba de o gândire strategică în care se încearcă să se îmbine într-un tot unitar atât evaluări teoretice, cât și aspecte practice ale securității la început de mileniu și ale politicii de securitate și apărare a României ca membru NATO și UE.

Aderarea la NATO și (re)descoperirea Mării Negre. Noi orizonturi geopolitice, noi lumi geopolitice

Momentul în care se poate afirma că s-a prefigurat un anumit consens privind extinderea Alianței Nord-Atlantice cu 7 noi

membri – discursul președintelui Bush la Varșovia – a premers atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001 din America. Totuși, mulți analiști au afirmat ulterior că ceea ce administrația americană a denumit „războiul global împotriva terorismului” (concept contestat de unii europeni încă de atunci) a fost motorul lărgirii NATO. Țin minte că, în dimineața zilei de 11 septembrie 2001, mă aflam la Bruxelles, la Cartierul General al NATO, pentru a discuta aspecte privind îndeplinirea criteriilor de aderare asumate de România. Bineînțeles că discuțiile nu au mai avut loc... În acel moment, am afirmat că România va adera la NATO, deși unii analiști considerau că procesul de extindere al Alianței s-ar putea bloca. Îmi era însă clar că această nouă amenințare strategică va pune în discuție viitorul securității aliate și va genera necesitatea consolidării NATO atât la nivel de misiuni și concepte, cât și la nivel de noi membri.

Privind retrospectiv, eforturile de reformă, în armată și nu numai, îndeplinirea obiectivelor din Planul de Acțiune pentru Aderarea la NATO („Membership Action Plan” – MAP) au reprezentat o uriașă mobilizare politică, birocratică și la nivel de societate civilă care, indiferent de evoluțiile riscului terorist, au contribuit semnificativ la integrarea României în Alianță. Negocierile de aderare din 2001–2002 au fost consistente și au marcat angajamente ferme din partea țării noastre (unul dintre acestea, mult evocatul 2,38% din PIB pentru apărare, a devenit astăzi un obiectiv politizat, din păcate). Ca o paranteză, trebuie precizat că, în aceste negocieri, Alianța a solicitat o abordare serioasă la nivel de obiective și resurse – astfel, a trebuit să calculăm, în cadrul Ministerului Apărării, costurile modernizării armatei și ale angajării în operațiuni externe și am ajuns la această cifră, de 2,38%, pe care ne-am asumat-o ca viitor aliat. Și astăzi, gândirea de la Cartierul NATO se orientează spre susținerea alocării a cel puțin 2% din PIB pentru apărare în statele aliate. Concordanța dintre obiective și resurse este de fapt o problemă esențială în definirea strategiilor de urmat, pe care, în România, am neglijat-o adesea. Fie ne-am propus obiective ambițioase și nu am alocat resurse (intelectuale, politice, financiare) pentru îndeplinirea lor,

ceea ce ne-a adus în derizoriu, fie am fost, poate, mai modești, dar atunci când nu trebuia și când am avut la dispoziție resursele pentru planuri mai ambițioase. De aici, întârzierile în realizarea unor obiective de anvergură ale statului și instituțiilor sale pe zona de securitate națională, dar nu numai...

Totuși, acea mobilizare deosebită în plan intelectual, la nivel de planificare strategică, de resurse, catalizată de obiectivul aderării la NATO, a contribuit la schimbări importante în mentalitatea leadership-ului militar și a civililor, a comunității de experți din armată. Noi generații de ofițeri, cu experiența semnificativă a luptelor din Afghanistan și Irak, au luat locul generațiilor vechi, pregătite pentru un război masiv, teritorial, care nu s-a întâmplat, de fapt, niciodată în cei peste 40 de ani de Război Rece în Europa. Perspectivele geopolitice noi au generat abordări diferite la nivel de organizare și misiuni ale armatei României. A fost consolidată dimensiunea politicilor strategice în zona apărării prin dezvoltarea departamentului pe care l-am condus. A fost creat și implementat sistemul de planificare a apărării pe bază de programe, similar celor din țările anglo-saxone membre NATO. S-au pus bazele unei relații puternice de cooperare între Ministerul Apărării și Ministerul Afacerilor Externe: am lucrat, practic, cot la cot, experți din departament și diplomați din MAE, atât în negocierile de aderare, cât și în domeniul analizei și în susținerea, ulterior, a intereselor României în forul aliat.

Valoarea aderării la Alianța Nord-Atlantică rămâne unică în istoria României. În toate alianțele și coalițiile militare din care țara noastră a făcut parte la un moment dat – fie că vorbim despre Puterile Centrale, Antanta din cel de-al Doilea Război Mondial sau, după aceea, Tratatul de la Varșovia –, statul român a avut o libertate de decizie și de acțiune foarte redusă. În NATO însă, România, pentru prima oară în istoria sa, are nu numai o libertate strategică de opțiuni, ci mai ales un cuvânt de spus la masa deciziilor, în definirea strategiilor de acțiune ale Alianței față de state sau regiuni terțe, față de problematici strategice

diverse. În termenii teoriilor realiste, nu am asistat la un simplu *band-wagoning* (alipirea unui stat mic la o coaliție puternică, în stare să-i garanteze interesele), ci la o integrare într-o organizație în care fiecare membru contează – intelectual, politic și militar. Această libertate de opțiuni derivă din însăși esența Alianței Nord-Atlantice, o organizație care nu este destinată în prezent antagonizării cu nici un alt stat sau coaliție, ci promovării securității în plan global.

România intra în acel moment într-o alianță în plină schimbare strategică. La Summitul NATO de la Praga se lansa Forța de Răspuns a NATO, o forță comună a aliaților capabilă să acționeze rapid, inclusiv în misiuni de război, practic oriunde pe glob. Se vorbea de asemenea despre specializarea forțelor, despre Angajamentele de la Praga și capacitățile de „nișă” cu care orice aliat cu o expertiză deosebită într-un anumit domeniu militar putea contribui la NATO, cu precădere pe acea zonă. Au demarat dezbateri despre noile modalități de acțiune în conflict, despre nevoia reacției rapide, a unor noi sisteme de comandă, control, informație și comunicație, necesare în era globalizării, în cadrul „războiului bazat pe rețea” („Network Centric Warfare”). La Summitul de la Istanbul, Alianța lua decizia sprijinirii forțelor de securitate irakiene, iar la ministeriala apărării de la Brașov, se discuta despre gradul de utilizare a forțelor (capacitatea de a susține simultan un număr mai mare de forțe în operațiuni externe) și despre elaborarea unei Directive Politice Generale care să ghideze efortul de transformare a Alianței, inclusiv pe dimensiuni de acțiune noi (reconstrucție civilă, combaterea riscurilor neconvenționale etc.). În termenii folosiți atunci de Lord Robertson, nu mai era vorba de Alianța vestică cunoscută de bunicii noștri, de Alianța din anii 1960–1970 (*it ain't your grandparents' NATO*). Este vorba și de un nou NATO care trebuie să se adapteze la o nouă lume, la noi provocări și cerințe strategice.

Eram „mutați” în altă paradigmă – intram brusc în secolul XXI, când armata nu mai era gândită, așa cum am fost învățați permanent

în România, pentru o apărare teritorială într-un război convențional, precum cele de început de secol XX, ci pentru proiecția forțelor în teatre de operațiuni îndepărtate. Noua paradigmă generează o abordare mult mai subtilă a rolului forțelor armate, cum am prezentat și în multe din articolele din acest volum, în care intervenția militară dobândește și valențe diplomatice, de pacificare și reconstrucție, inclusiv politică, a statelor. După aderare, metafora „soldatului-diplomat“ a devenit astfel o realitate și în România.

O parte din transformările menționate s-au realizat deja. O parte sunt încă în dezbateri – atât la București, cât și la Bruxelles sau în alte capitale ale statelor NATO. Entuziasmul extraordinar al aderării a fost un motor extrem de puternic pentru ca țara noastră să devină nu numai un stat cu orientare politică „atlantistă“, ci mai ales un membru al Alianței dedicat transformării și îmbunătățirii capacităților NATO de reacție și răspuns la crize. Am fost mândru de faptul că România a devenit în mod real nu doar un factor de stabilitate regională (conform retoricii preaderare), ci și unul din vectorii de construcție a noii identități a NATO – în care avem și noi un cuvânt interesant de spus. Dacă aș defini acest proces, aș evoca două domenii fundamentale în care am contribuit la schimbări în cadrul Alianței: pe agenda geopolitică și pe agenda de transformare a NATO.

Astfel, România a militat chiar înainte de momentul aderării *de iure* pentru un rol NATO în securitatea Mării Negre; pentru creșterea bugetelor apărării ale statelor membre; pentru o concentrare pe capacități militare performante; pentru o reformă de substanță a comandamentelor și structurilor Alianței; pentru un sistem aliat de apărare antirachetă și sisteme performante de acțiune în teatrele de operațiuni. În fine, România a sprijinit continuarea lărgirii Alianței cu state din Balcani și zona Mării Negre, văzută ca o platformă de creștere a democrației și securității în regiune, proces necesar după războaiele devastatoare din Balcani și în prefigurarea problemei resurselor energetice, care a dobândit o importanță specială în ultimii ani.

La câțiva ani de la aceste momente – Summiturile de la Praga, Istanbul, ministerialele apărării de la Bruxelles, Colorado Springs, Brașov – vedem cum multe dintre aceste subiecte sunt încă pe agenda aliată. Altele noi au apărut. NATO încă nu și-a definit în mod clar o politică de securitate pentru Caucaz și estul Europei – iar conflictul din Georgia a întârziat în loc să accelereze un asemenea demers –, dar a început să includă securitatea energetică printre prioritățile strategice; bugetele militare în cazul multor state membre au scăzut, dar NATO și-a consolidat prezența în Afghanistan și a realizat cu succes un transfer de responsabilități în Balcani către Uniunea Europeană; Forța de Răspuns a NATO a fost operaționalizată, dar nu a fost încă angajată într-o misiune într-un teatru de operațiuni. După relocarea bazelor americane în Europa, era necesar ca facilitățile militare din România și Bulgaria să fie utilizate ca o platformă de proiectare a forței spre zone de risc din spații îndepărtate ale lumii. Sistemul de apărare antirachetă al NATO va fi aprobat în viitorul apropiat. România a devenit, așa cum și-a propus, un furnizor de expertiză în Alianță pe spațiul estic și al Mării Negre. Sunt aspecte care scapă poate publicului larg, dar întăresc fundamental poziția României în relațiile internaționale.

Atrăgeam atenția într-un articol din volum asupra pericolului autoritarismului ca sursă de risc – acesta a fost și este încă, poate, insuficient conceptualizat în NATO. Asistăm astfel în prezent la o interferență între geopolitica clasică a statelor și epoca incertitudinilor generate de riscurile asimetrice (cu sursă individuală sau de grup, dar non-statală). Ambele se potențează reciproc: unele state autoritariste sprijină mișcări teroriste sau secesioniste care, la rândul lor, furnizează sprijin unor autorități statale sau grupuri de presiune (politică, economică). De la această combinație, de la asemenea conexiuni complexe, dificil de cuantificat și explicat în modele clasice de analiză, s-ar putea porni în prezent în analiza unei viitoare revizuirii a Conceptului Strategic al NATO. Dincolo de reticența multora din membrii Alianței, cred că o asemenea revizuire devine mai mult decât

necesară în actualul context strategic. Altfel, NATO ca organizație va slăbi, pentru că nu va putea să-și definească prioritățile în răspunsul la noile și vechile amenințări și să asigure în mod eficient securitatea membrilor săi...

Posibila regândire a articolului 5 al Tratatului de la Washington (apărarea colectivă) trebuie să ia în considerare atât riscurile clasice, cât și pe cele asimetrice cu surse multiple (terrorist, hacker, spion etc). Riscurile clasice – care păreau acum câțiva ani relegate într-un trecut de *power politics*, doar aparent depășit – revin astăzi în forță în contextul în care zonele neintegrate în Alianță (în termenii lui Robert Cooper, evocați într-un alt articol din volum) sunt în continuare supuse unor geopolitici ale clasicului echilibru de putere. Riscurile actuale aparțin unei a treia faze de analiză: dacă în anii 1990 se vorbea încă în termeni de Est și Vest și despre riscuri clasice, în anii 2000 despre emergența terorismului și statele problemă (*rogue states*), în această a treia fază, se pun în discuție atât fundamentele de gândire/conceptualizare a riscului (criza financiară mondială, problemele de mediu au acaparat progresiv agenda publică internațională), cât și legăturile și inferențele între primele două „generații” de amenințări strategice.

Mai mult, un NATO mai puternic este o Alianță pentru care și parteneriatele înseamnă angajamente de securitate – aici din păcate, dincolo de entuziasmul și dedicația începuturilor Parteneriatului pentru Pace (anii 1990), multe procese au rămas lipsite de substanță în prezent. La recentul Summit de la București au existat, în opinia mea, două mari absențe; definirea unei cooperări strategice NATO-UE în termeni de împărțire a sarcinilor și responsabilităților și revizuirea Parteneriatelor NATO cu acele state care contribuie la operațiunile Alianței sau care sunt situate în spații cu o instabilitate crescută (nordul Africii, Orientul Mijlociu, Caucazul și Asia Centrală).

Ne-am focalizat foarte mult, la București, în Ministerul Apărării cel puțin, și la Bruxelles, la Cartierul NATO, pe transformarea capacităților de apărare – proces costisitor și îndelungat, cu rezultate notabile până în prezent, dar și cu unele

insuccese... Am discutat însă prea puțin atunci despre rostul acestor capacități, despre dimensiunea nouă a misiunilor NATO pe care trebuie să o agreeze, în consens, membrii săi. Am discutat prea puțin despre formatele de consultări cu partenerii – unde un anumit rol, într-o concepție nouă, ar putea fi jucat și de formatul tip al consultărilor din articolul 4 al Tratatului de la Washington (cel aplicat în consultările cu Turcia care au premers intervenția SUA din Irak).

Am vorbit în acest volum de noi aliați. Am scris despre Noul NATO. Cât de nouă și cât de veche este astăzi Alianța Nord-Atlantică? Cât de mult au schimbat România și alte state din Europa Centrală și de Est „fața” NATO? Într-un interviu apărut în *Le Figaro*, în 2003, vorbeam despre „sângele proaspăt” pe care România îl aduce în NATO. Summitul de la București a demonstrat, după ministeriala apărării de la Brașov, că țara noastră a jucat într-adevăr un rol relevant în dezvoltarea agendei aliate. Nu am fost chemați la masa deciziilor numai pentru a asista la hotărârile luate de „marile puteri”, cum a fost cazul de atâtea ori în decursul istoriei. Am putut fi parte și inițiator al deciziilor și în prezent acestea se reflectă într-un semnificativ plus de securitate și prosperitate pentru România. Întrebarea-cheie însă este – cum știm să folosim aceste avantaje?...

Armata: profesionalizare și reformă – ce-ar mai fi de făcut?

Înainte de aderarea la NATO, statele invitate la Praga au fost cooptate ca observatori în diferite procese de politică și planificare aliată: la conferința anuală de planificare a NATO de la Oberammergau (creuzetul intelectual al deciziilor privind forțele și capacitățile viitoare ale Alianței); la reuniunile directorilor politici (care propun principalele direcții ale politicii de apărare aliate); la întâlnirile diverselor comitete NATO. Prima oară când

am participat la asemenea reuniuni, în 2001, după ce am preluat mandatul de secretar de stat, am realizat sau, mai bine zis, am înțeles mai bine cât de mare era totuși decalajul de abordare, de gândire între noi și Alianță.

De ce să nu admitem acest fapt? NATO vorbea de forțe dislocabile în cinci zile, iar noi, în armată, ne luptam de ceva vreme să operaționalizăm o brigadă, NATO vorbea de reacție rapidă, iar armata română încă avea forțe teritoriale masive, la NATO se discuta despre nișe, specializare, forțe combatante și forțe de sprijin, iar noi aveam capacități terestre depășite, mașini de luptă vechi, forțe navale reduse, iar la nivelul forțelor aeriene, capacități insuficiente de transport strategic al trupelor în teatre de operațiuni. În acest context, au fost necesare măsuri importante de transformare în cadrul armatei, de la substanța misiunilor sale (participarea la apărarea colectivă, la poliția aeriană în NATO), la achiziții (în domeniul naval, al forțelor aeriene, comunicațiilor, armamentelor pentru teatrele de operațiuni) și la dinamica de personal. Am povestit în două din articolele din volum cum s-a putut ajunge, în prima decadă după Revoluție, la o adevărată „colonelizare” la nivel de resurse umane (un exces de funcții și grade de colonel în armată, în special în structurile centrale, în detrimentul numărului de experți militari tineri – cu grade de căpitan sau maior). Reducerea gradelor, adecvarea funcției la grad, schimbarea și asigurarea supleței structurilor de comandă, devenite prea birocratice și extinse în raport cu restul armatei, au fost un efort de substanță, început cu Ghidul Carierei Militare și derulat, cu multe dificultăți, pe parcursul practic al întregului meu mandat.

Una din cele mai mari realizări în perioada 2001–2004 a fost consfințită prin Constituția revizuită a României și s-a referit la renunțarea la serviciul militar obligatoriu și tranziția rapidă spre o armată complet profesionalizată. Deși opinia publică era pregătită și chiar dorea această schimbare – tinerii fiind tot mai puțin dornici să facă armată obligatorie –, deși majoritatea aliaților se orientaseră spre o asemenea armată de profesioniști, mulți ofițeri

din conducerea armatei erau reticenți. Se invoca atunci riscul ca nimeni să nu mai dorească să facă armata, să fim incapabili să încadrăm unitățile, se invocau, de asemenea, tradiția istorică și culturală a României. Acum, după câțiva ani, se dovedește că ar fi trebuit ca profesionalizarea armatei să fi început chiar mai devreme: cariera militară rămâne o opțiune atractivă, militarii angajați pe bază de contract sunt mult mai buni în meseria lor și au realizat performanțe notabile în teatrele de operațiuni. Mulți militari români au fost decorați pe câmpul de luptă de oficiali NATO, americani, italieni sau germani, și sunt mândru că am putut să-i cunosc și să-i văd pe acești băieți cum acționează în Afghanistan și Irak.

Am încercat, ca secretar de stat, să pun pe picioare primul sistem de planificare multianuală integrată dintr-o structură guvernamentală din România. În contextul aderării la UE, guvernul român a pledat, câțiva ani mai târziu, pentru introducerea planificării resurselor pe proiecte pentru întreg sistemul bugetar – totul a rămas până acum la stadiul de proiect...

În acei ani, au fost elaborate o nouă Strategie de Securitate, o Cartă Albă a Securității și Apărării și o Strategie Militară care revizuiu în mod fundamental cadrul de acțiune strategică al armatei și asigurau o regândire a politicii de apărare a României, a geopoliticii românești la începutul secolului XXI. Din păcate, în ultimii patru ani, nici Carta Albă, nici Strategia Militară nu au mai fost revizuite.

Orice mandat este însă marcat și de neîmpliniri. Încă se discută înlocuirea avioanelor de luptă ale armatei, proces pe care trebuia poate să îl fi început mai de demult. Structura forțelor trebuie în continuare redusă și întărită în același timp... Unele capacități de comandă și control trebuie modernizate. Bugetul apărării a scăzut în ultimii ani, iar investițiile în această zonă sunt costisitoare și trebuie planificate pe termen lung, într-un orizont bugetar cât de cât predictibil. Aceasta nu este o problemă de joc politic sau de partizanat, ci o problemă de securitate națională care ar trebui să devină o componentă a unor înțelegeri pluripartizane și